

NyS

Titel: Fria adverbial
Divertimento con introduzione

Forfatter: Thore Pettersson

Kilde: *NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori* 13.
Sætningskema og transformationsgrammatik.
Fænomenologisk sprogfilosofi. Skriftlig fremstilling,
1983, s. 41-74

Udgivet af: Akademisk Forlag

URL: www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Fria adverbial

Divertimento con introduzione

Thore Pettersson

Når min artikel om frie adverbialer nu præsenteres for et dansk publikum¹⁾, vil jeg gerne levere nogle indledende kommentarer, der forhåbentlig vil gøre det lidt nemmere for læseren at se formålet med det hele. Det kan nemlig godt lade sig gøre at betragte artiklen som suppe på en pølsepind, hvor det problem, som titlen sigter til, er pølsepinden og alle sidespring rummer det, jeg egentlig vil sige.

Problemet-pølsepinden er at gøre rede for, hvordan man bedst kan forklare, at et frit adverbial i svensk (og i dansk) i visse kontekster kan stå foran et fast adverbial i indholdsfeltet, medens dette er umuligt i andre tilfælde. Man kan fx sige

(i) Han har lidt længe af hovedpine.

men næppe

(ii) *Han har lidt igår af hovedpine.

Der gives i princippet tre mulige løsninger:

- a. Rækkefølgen bestemmes i basen gennem at frasestrukturreglerne specificerer adverbialerne med hensyn til syntaktisk type.
- b. En transformationsregel med særlige restriktioner tillader (i), men ikke (ii).
- c. Rækkefølgen bestemmes i overfladen af et syntaktisk filter.

Den første del af artiklen (paragrafferne 2-11) behandler de tre muligheder i et perspektiv, der må virke lidt mærkeligt for en dansk læser, der er fortrolig med Diderichsen. Jeg tager nemlig mit udgangspunkt i en diskussion herhjemme (i Sverige og Finland), hvor man betragter »præ-

positionsobjektet« *af hovedpine* i sætningerne ovenfor som et komplement til verbet, ækvivalent med et almindeligt direkte objekt. Ved foreløbig at godkende denne præmis får jeg mulighed for grundigt at undersøge, under hvilke betingelser et grammatisk fænomen bør beskrives med regler fremfor med filter. I denne sammenhæng indfører jeg en række distinktioner og definitioner, der belyser hvordan syntaks og semantik er relateret til hinanden, og hvordan man kan benytte sig af fonologien til at bestemme relationen mellem disse to komponenter af grammatikken. Den vigtigste af disse distinktioner er den mellem adverbiale og attributive bestemmelser, der ganske nøje svarer til Diderichsens fuldtryks- og tryktabsforbindelser. Det primære formål med denne del af artiklen er imidlertid at vise, hvordan regler og filter som teoretiske begreber forholder sig til hinanden.

Den egentlige problemløsning begynder med paragraf 12. Løsningen finder jeg hos Diderichsen, nemlig i hans bemærkninger om sekundær neksus. Det overordnede mål med denne del af artiklen er imidlertid atter et andet og mere væsentligt. Det er at vise, at Diderichsens skema (som i teoretisk henseende er et filter) ikke alene lader sig forene med TG-grammatikken, men også, at en sådan forening er nødvendig, hvis vi vil opnå at kunne skrive en teoretisk indvendingsfri grammatik for de nordiske sprog.

Problemet med Diderichsen er, at hans skema primært er ment som et analyseinstrument og ikke som en model. I virkeligheden er skemaet temmelig ubrugeligt til syntaktisk analyse. Det nytter ikke at udvide sætningsskemaet med delskemaer på den måde Erik Hansen (1970) gør det, fordi enhver syntaktisk analyse forudsætter syntese. Det originale ved Diderichsens model er netop, at den udelukker alle sådanne syntaktiske konstruktioner, som bør forklares med regler. Tilbage står en abstrakt analytisk model, der kan hjælpe os at forstå, hvilken betydning og hvilke roller konstituenten kan have i forskellige sammenhæng.

At vise dette og endvidere at vise, hvordan TG-grammatikkens syntetiske produktionsmodel lader sig forene med Diderichsens analytiske forståelsesmodel, er pointen med denne afhandling.

1.

I sin i många stycken inte helt orättfärdigt kritiska recension av Anderson (1977) ger Christer Platzack (1978) några kommentarer rörande placering av tidsadverbial i förhållande till prepositionsfraser som inbjuder till ytterligare diskussion. Platzack fäster uppmärksamheten på ett fel-

slut som Andersson i anslutning till Rahkonen (1974, 86 ff.) gör sig skyldig till. Enligt Andersson kan tidsadverbial med durativ betydelse fakultativt placeras framför en prepositionsfras, något som inte skulle vara möjligt för adverbial som specificerar tiden, som ger en »tidfästning« som Andersson (44) uttrycker det. Följande satser demonstrerar fenomenet:

- (1) Han hade lidit av huvudvärk länge.
- (2) Han hade lidit länge av huvudvärk.
- (3) Han hade lidit av huvudvärk igår.
- (4) *Han hade lidit igår av huvudvärk.

Platzack påpekar korrekt att denna restriktion inte gäller om verbet har enkelt preteritum:

- (5) Han led av huvudvärk igår.
- (6) Han led igår av huvudvärk.

Följaktligen kan inte (4) användas som argument för tesen att tidsadverbialets betydelse skulle vara absolut avgörande för ett sådant adverbs placering i satsen i relation till en prepositionsfras. Denna Platzacks slutsats är naturligtvis invändningsfri. Men därmed har vi inte fått någon lösning på problemet. För faktum är att (4) är ogrammatisk helt oberoende av vilket intonationsmönster vi tillägger satsen, något som måste kunna förklaras.

2.

Betrakta följande satser:

- (7) Han hade länge lidit av huvudvärk.
- (8) Han hade igår lidit av huvudvärk.
- (9) *Han igår led av huvudvärk.

Vi ser att *igår* mycket väl kan placeras före prepositionsfrasen, bara ad-
verbet kommer direkt efter tempusmorfemet i det finita verbet. Place-
ringen av *igår* följer alltså strikt Diderichsens schema. Och oavsett vad
vi tycker om filter eller ytstrukturschemata, så måste vi i alla fall erkän-
na att de gör ett gott arbete. Visserligen förtar de mycket av en generativ
grammatiks explanatoriska kraft: vad skall man ha derivationshistorier

till, om resultatet ändå blir detsamma genom filterapplikation? Frågan om vilken nod som i den djupast underliggande representationen kan tänkas direkt dominera det aktuella adverbet är fullkomligt irrelevant. Bortsett härifrån missar Platzacks anmärkning en väsentlig poäng. (4) och (6) demonstrerar på intet sätt vilka restriktioner som gäller för placeringen av *igår* i förhållande till en efterföljande prepositionsfras. Vad som däremot demonstreras är detta: vissa adverb, däribland *igår*, kan inte placeras mellan en infinit verbform och en efterföljande prepositionsfras. Eller med lite mer diderichsenska ord: vissa temporala innehållsadverb får inte föregå prepositionskomplement i innehållsfältet.

Nu gäller denna restriktion betydligt generellare än vad som framgår av exemplen ovan. Sålunda blockeras i svenskan placering av tids-, befintlighets-, riktning- och sättsadverbial mellan infinit verbform och olika typer av komplement: förutom prepositionsfraser har vi samma restriktion för direkt eller indirekt objekt samt predikativer (nomina eller adjektiv). Följande exempel hämtade från Rahkonen (82) är belysande:

- (10) Kalle hade en dag sett en björn.
- (11) *Kalle hade sett en dag en björn.
- (12) Lisa lär i simhallen ha blivit arg på Lasse.
- (13) *Lisa lär ha blivit i simhallen arg på Lasse.
- (14) I hettan hade filmen ljudlöst blivit en handfull aska.
- (15) *I hettan hade filmen blivit ljudlöst en handfull aska.

Rahkonens kommentar till fenomenet förefaller i det stora hela vara i ordning: »Det är omöjligt att påvisa någon syntaktisk eller semantisk orsak till den restriktion som förekommer i satserna ovan. Man kan bara konstatera att det infinita verbet och det efterföljande objektet har växt ihop till en fast struktur vars delar normalt inte kan skiljas åt av en annan satsdel« (Rahkonen 82). Invändningen som kan och bör göras är denna: vad innebär det att verb och efterföljande objekt har växt ihop till en fast struktur? Ordvalet får en att tänka på fasta, lexikaliserade uttryck av typen *slå ur brädet*, *ge sig fan på*. Att Rahkonens exempel inte är av den typen ser vi av att de senare uttrycken inte går att topikaliserat, vilket är möjligt med de förra:

- (16) En björn hade Kalle sett en dag.
- (17) Arg på Lasse lär Lisa ha blivit i simhallen.
- (18) Lasse lär Lisa ha blivit arg på i simhallen.

(19) En handfull aska hade filmen ljudlöst blivit i hettan.

(20) *Brädet hade Kalle slagit Pelle ur.

(21) *Fan hade Kalle gett sig det på.

Följaktligen måste man tolka Rahkonen sålunda, att han blott menar att sekvenser som *sett en björn, blivit arg på Lasse, blivit en handfull aska* på en viss nivå bildar en omedelbar konstituent. Problemet blir därför snarare hur vi skall kunna representera detta faktum i grammatiken, när användandet av filter gör en traditionell konstituentanalys mer eller mindre tom.

3.

Observera att det inte hjälper oss stort att avstå från filter: att grammatiken kan skrivas åtminstone delvis dem förutan diskvalificerar dem naturligtvis inte. Det faktum att en viss företeelse formellt kan beskrivas med hjälp av filter eller med syntaktiska regler gör inte de två mekanismerna ekvivalenta. Svårigheten är bara att finna kriterierna för val av den ena eller den andra. Med andra ord: det förhåller sig på samma sätt med filter och syntaktiska regler vad gäller syntaxen som med fonotaktiska restriktioner och regler/underliggande former i fonologin. Det är visserligen sant att en given fonologisk struktur kan ges en explicit beskrivning både med hjälp av filter och med regler och vidare att ett filter alltid kan formaliseras med den notationella apparat som står regelpusslaren till handa, men detta gör inte filtren redundanta än i en mycket inskränkt mening. Den fonotaktiska restriktion i spanska som förhindrar att ett ord inleds med s + klusil, varav följer att vi får inte bara *España* motsvarande latinets *Spania* utan också *estap* för engelskans *stop*, får inte tolkas som en fonologisk regel, även om det tekniskt är möjligt att formulera den:

(22) $\emptyset \rightarrow e / \# _ sC$

Att postulera (22) vore nämligen ekvivalent med att postulera underliggande former av typen /span'a/, /stap/, och att göra så är ingenting annat än att sopa problemet under mattan. Genom att beskriva ett fenomen, fonologiskt eller syntaktiskt, med en regel vill jag nämligen visa att det finns en djupare orsak till det, att det går att förklara i någon icke-mekanisk mening. Med filter däremot beskriver jag tingen rätt och slätt; jag försöker inte förklara, helt enkelt därför att jag tror eller anser

att det inte finns någon djupare förklaring. Det är ett fenomen som skall noteras, inget annat.

Av denna anledning bör man också undvika att beskriva ett och samma grammatiska fenomen både i termer av filter och regler. Kan man inte finna några syntaktiska eller semantiska orsaker till ett fenomen, ja, då skall man avstå från regler över huvud. Om inte kommer man verkligt att göra sig skyldig till allvarligt redundanta beskrivningar. Detta är alltså inte bara en fråga om val av formalism. Det är i stället en fråga om att låta den gamla ockhamska rakkniven göra sitt arbete, att inte tillåta fler termer än vad som är nödvändigt för att beskriva ett fenomen, att göra sin beskrivning till den enklast möjliga, kort sagt, att inte skriva samma regel på två eller flera ställen i grammatiken.

4.

Rahkonen har författat ett på många sätt informativt och därför värdefullt arbete, men otvivelaktigt gör han sig skyldig till sådant ofog som jag här avråder. Han kan i någon mån urskuldas, eftersom han uppenbarligen har hamnat i dåligt sällskap. Jeg åsyftar naturligtvis den rad av filterister som dök upp i kölvattnet efter Perlmutter (1971). Det länder Perlmutter till heder att han uppmärksammade att filter är nödvändiga för varje grammatik. Det är på sätt och vis en prestation att inse detta i det osunda klimat som rådde i slutet av 60-talet. Men Perlmutter var så andäktig inför sina transformationsförhåxade lärare, att han inte vågade röra vid transformationsbegreppet som sådant utan nöjde sig med att föreslå principer enligt vilka grammatiska fenomen skulle kunna beskrivas mer ekonomiskt med filter i stället för transformationer. I sak är Perlmutters påpekanden om partikelordning i serbokroatiska, spanska och franska förödande för transformationsreglernas ställning i grammatiken. Vördnaden för den heliga transformationskomponenten tvang honom emellertid att inta en försvarsställning, och det enda giltiga försvaret för innovationer vid denna tid var att antyda att innovationen i fråga skulle ge grammatiken större explanatorisk kraft än tidigare. Härav kommer det sig att Perlmutter kan få det till att transformationella lösningar bara skulle »account for« problemen, medan ytrestriktionerna däremot skulle förklara fenomenen. Påståendet är visserligen inte helt huvudlöst, något som man kanske kunde förledas att tro om man tar mina anmärkningar om transformationsreglers respektive filters förklaringsvärde på allvar. I en viss om än något annorlunda mening kan faktiskt filter sägas förklara någonting, nämligen om man direkt kopp-

lar filtrerade strängars utseende och därmed också deras funktion till frasstrukturreglernas funktion som sådan. Det är otvivelaktigt en sådan koppling som Perlmutter har i åtanke, när han talar om förekomsten av filter som ett indicium på att yt- och djupstrukturer har större affinitet än vad som vanligen (d.v.s. i slutet av 60-talet) brukar tillskrivas dem.²⁾ I och för sig är Perlmutter alltså klar nog. Men man måste ändå beklaga att han inte kunde eller vågade uttrycka den enda rimliga slutsatsen i klara verba: införandet av filter förutsätter med nödvändighet en precisering av regelbegreppet.

Låt mig demonstrera det sagda genom att åter anknyta till (5) och (6) ovan. Vi har två satser som i någon, lite vag mening kan sägas uttrycka ungefärligen samma propositionella innehåll. I traditionell transformationsgrammatik är det naturligt att därför se de båda satserna som härledda ur samma djupstruktur och relaterade till varandra genom en enkel flyttningstransformation. Sedan visar det sig emellertid att vissa typer av adverb inte lika villigt låter sig användas som än nexusadverbial och än innehållsadverbial. Vidare måste vi i många fall införa restriktioner av en helt omotiverad typ, sådana villkor på transformationer som Perlmutter kritiserar, bara för att förhindra den postulerade transformationsregeln att verka. Det är därför i det diskuterade fallet betydligt plausiblere att tänka sig att adverbena redan i basen, i underliggande form, har sin karaktär och därmed också sin position som nexus- eller innehållsadverbial bestämd. Ett sådant antagande skulle i alla händelser göra den tekniska beskrivningen så mycket enklare och göra det möjligt för oss att ägna oss åt det egentliga problemet utan att vi trasslar in oss i motsägelser och för kärnfrågan ovidkommande tekniska resonemang.

5.

Problemet är i själva verket inte alls det som Andersson och Platzack bråkar om. Problemet är inte heller sådant som Rahkonen tänker sig det. Problemet är detta: Vilka är de betingelser som möjliggör att satser som (2) faktiskt är grammatiska, fastän de till synes bryter mot Diderichsens schema?

För närvarande skall vi inte bekymra oss om det faktum att (4) är ogrammatisk; så länge vi uppfattar *av huvudvärk* som en sorts objekt, kan vi utmönstra (4) rent mekaniskt utan hänvisning till adverbets semantiska eller lexikaliska egenskaper. Men att semantisk/lexikalisk specifikation i någon form eller på någon nivå kan ligga bakom den avvikande placeringen av *länge* i (2) är ingen otänkbar hypotes. Om den

däremot kan förklaras med ett drag »durativitet« som hos Andersson är osäkert. Andersson är för övrigt själv osäker, men detta hänger förmodligen mer samman med hans natur än med reflekterade överväganden. Han är nämligen en försiktig general. Har han sagt A, så skyndar han sig att säga -A. Sålunda nöjer han sig med att i sista ändan anta att *länge* skulle ha starkare valens till verbet - valens i Enkvists (1976) mening. Tyvärr är detta begrepp i sig så vagt att ingenting egentligen blir sagt. Och även om det skulle ha sagt någonting är det fel, vilket Andersson också medger: adverb som *ofta* och *två gånger* uppträder i stort som *länge* utan att kännetecknas av stark Enkvistvalens. Lika litet sägs med alla de andra förbehållen. Så förhåller det sig med hänvisningen till den syntaktiska strukturens utseende. Spekulationerna om parallellt kopplade resp. hierarkiskt distribuerade adverbialfraser (Andersson 173-183) har faktiskt något mer i sig. Men resonemanget är cirkulärt på gängse transformationsgrammatiskt sätt och förklarar därför inget. Så vad Andersson efter många om och men kommer fram till om adverbials placering är precis detsamma som Diderichsen (1968, 188) kan uttrycka på tre rader, nämligen at »de Adverbialer, der er fast knyttet til Verbet (specielt: de der knyttes til Verbalet i Tryktabsforbindelse) staar foran de løsere Adverbialer«. Diderichsen ger därtill följande allmänna karaktäristik i kapitlet om hypotagm: »*Adverbialhelheder* er Hypotagmer, hvis Adled nærmere bestemmer et adverbialt Element i Kernen. Da baa-de Kerne og Adled her er af adverbial Karakter, er det ofte vanskeligt at afgøre, om der foreligger eet Led, delt i Underled, eller flere selvstændige Led, og klare eller faste Former synes ikke at foreligge« (Diderichsen 1968, 230). Detta är vad som på denna punkt i diskussionen kan sägas om innehållsadverbials inbördes ordning och struktur. Och Andersson säger inte mer.

6.

Observera att hela denna diskussion egentligen är irrelevant för problemet. Jag hade heller inte gjort dessa anmärkningar här, om det inte hade varit för att Andersson själv hade tagit upp frågan. Skälet till att han gör så är primärt med största sannolikhet hans vingelpetteri. Men härtill kommer att det förefaller som om han inte hade insett eller som om han medvetet negligerar distinktionen mellan å ena sidan nexus och junction, å andra sidan nexus och innehåll (i Diderichsens mening). Han verkar sålunda tro att man kan behandla de regler som bestämmer nexus-resp. innehållsadverbials placering i satsen - jfr Diderichsen (1964, 376):

»Alle disse adverbialer (nexusadverbial *T.P.*) har det tilfælles at de ikke bestemmer (forudsætter) verbet alene, men forbindelsen af subjekt og prædikat (finit)« – och nexus- och innehållsfältens relation till varandra på en och samma nivå i beskrivningen. Detta missgrepp har naturligtvis samband med transformationsgrammatikens allmänna ram, med det faktum att det i den ortodoxa variant som Andersson prefererar inte finns något icke-trivialt sätt att representera funktioner som nexus, vilket i sin tur medför att man normalt finner begreppet som sådant utan relevans för grammatiken. Detta är märkligt såtillvida som allt väsentligt i traditionell transformationsgrammatik – åtminstone i Chomskys och efterföljares olika uppenbarelser av standardmodellen – är hämtat från Jespersen. Man kan således inte rimligen ha undgått att uppmärksammas på distinktionen. Men man läser på ett sådant sätt att det blir bekvämast, man ser det man vill se och gör sig medvetet blind för detaljer som kunde störa ens världsbild.

Denna salva avfyras därför att Andersson borde kunna bättre. Han kan transformationsgrammatik, han borde kunna sin Jespersen och som nordist kan han i alla händelser Diderichsen. Med denna bakgrund är det konsekvent att han som alternativ lösning på problemet med restriktionerna på tidsadverbials lineära kombination föreslår en frasstrukturregel av följande typ:

(23) VP → V (NP) (Adv_{typ 1}) (Adv_{typ 2}) (Adv_{typ 3}) ...

Regeln innebär att man redan i djupstrukturen specificerar adverbet med avseende på semantisk typ, vilket är ekvivalent med mitt förslag ovan i paragraf 4. Att Anderssons adverbialtyper är många fler än de tre som jag i anslutning till Diderichsen vill räkna med spelar i detta sammanhang ingen roll. Men Andersson ser sig föranlåten att förkasta (23) – dock sin vana trogen inte utan förbehåll utan med sitt typiskt akademiska vankelmod, precis som flickan som vill ha både mödomen och den säkra tillvaron i äktenskapets trygga hamn: »Detta innebär naturligtvis inte att en regel av typ (85) (här: (23)) är helt utesluten. I synnerhet då andra adverbial än tidsadverbial tas i beaktande kan regeln vara den att de olika adverbialtyperna bör inta en bestämd ordningsföljd till varandra, eller åtminstone tenderar att göra det« (Andersson 172). Till råga på allt sägs detta med en hänvisning till Mikkelsen och Diderichsen.

7.

Själva argumentet mot en regel av typ (23) är visserligen defekt, men det

är för den skull inte ointressant. Det bygger på följande exempelsatser:

- (24) Han beundrade mänskorna på medeltiden.
- (25) Mänskorna på medeltiden beundrade han.
- (26) ⁽⁷⁷⁾Mänskorna beundrade han på medeltiden.

(26) visar att prepositionsfrasen *på medeltiden* bestämmer *mänskorna* attributivt och inte adverbliellt. Prepositionsfrasen är semantiskt ekvivalent med en restriktiv relativsats. Med andra ord, *på medeltiden* kan inte ges en rent adverbliell tolkning i någon av satserna ovan, frasen måste tänkas hänga under samma NP-nod som *mänskorna* och domineras inte direkt av VP.

Observera att (26) har en läsning där satsen kan sägas vara acceptabel. Om vi låter *han* referera generiskt till exempelvis 'den sanne filosofen', som vi tänker beundra människorna på medeltiden medan han snarast är misantrop under upplysningen, då är (26) en korrekt sats. Men i denna interpretation är prepositionsfrasen *på medeltiden* inte attributiv utan adverbliell.

Denna distinktion mellan attributiva och adverbliella prepositionsfraser är viktig. Den ger nämligen exempel på ambiguitet i ytstrukturen. Om denna ambiguitet verkligen är äkta, så följer härav att vi inte kan undgå att postulera abstrakta underliggande strukturer och inte heller undvara därtill kopplade transformationsregler. Observera emellertid nu att (24)-(26) ovan inte som Andersson tror kan tjäna som argument mot postulerandet av en regel av typ (23). Vad dessa exempelsatser faktiskt visar är att (24) är semantiskt ekvivalent med

- (27) Han beundrade medeltidens människor.
- (28) Han beundrade de medeltida människorna

och vad gäller topikalisering är (27) och (28) också syntaktiskt ekvivalenta med (24). I åtminstone detta fall gäller att man inte får bryta ut en konstituent ur en NP och lämna bestämningarna utan stöd:

- (29) *Medeltidens beundrade han människor.
- (30) *De medeltida beundrade han människorna.

Följaktligen kan inte (24) tilldelas en underliggande struktur som den som genereras av regel (23), vilket också innebär att Anderssons argument i fråga är ogiltigt.

8.

Den argumentation som jag har utvecklat här mot Andersson är ekvivalent med den som Chomsky (1977, 52 ff.) anför mot Lakoff (1972, 547 ff.). Visserligen rör deras diskussion mera de metateoretiska förutsättningarna för etablerandet av en lingvistisk teori än just ett specifikt språkligt problem. Lakoff vill nämligen visa med stöd bl.a. i ett exempel som påminner om det som behandlats i paragraf 7 att den s.k. autonomiprincipen, d.v.s. föreställningen att syntaktiska och semantiska regler är distinkta, är ohållbar. Ett av hans argument lyder i korthet som följer.

I engelska kan adverbialtopikalisering på goda grunder antas vara en syntaktisk regel. I vissa fall – när adverbet flyttas från en bisats över huvudsatsen – blockeras regeln. Så är fallet om huvudsatsens finita verb är *mention*. Sålunda har vi:

- (31) I think Sam smoked pot last night.
- (32) Last night, I think Sam smoked pot.
- (33) I mentioned that Sam will smoke pot tomorrow.
- (34) *Tomorrow, I mentioned that Sam will smoke pot.

Topikalisering blockeras sålunda av *mention*. Likväl går det att forma grammatiska engelska meningar som de följande:

- (35) I mentioned that Sam smoked pot last night.
- (36) Last night, I mentioned that Sam smoked pot.

Eftersom dessa satser faktiskt har olika betydelse, kan Lakoff dra följande konklusion: en och samma regel har dels grammatisk (syntaktisk) funktion, dels semantisk i det att den tilldelar ytformen dess logiska form – den blockerar (34) och hindrar att (36) ges en tolkning korresponderande med (35). Enda utvägen ur denna svårighet skulle vara att postulera två regler, en som specificerar satsens syntaktiska form och en som relaterar syntaxen med semantiken. Men detta vore att missa en generalisering.

Chomskys motargument, som alltså är besläktat med det jag anförde ovan mot Andersson, tar fasta på den semantiska representation Lakoff själv tilldelar (36). Satsen deriveras inte av (35) utan snarare av

- (37) I mentioned last night that Sam smoked pot.

Men därmed är också ihålligheten i resonemanget uppenbart. Argu-

mentet för att tilldela den syntaktiska regeln i fråga semantisk funktion bygger på den falska premissen att (35) och (36) är syntaktiskt (transformationellt) relaterade. Det är denna medvetna bedräglighet som gör transformationsgrammatik så trist att läsa – men vad gäller den sidan av saken är Lakoff och Chomsky lika goda kålsupare.

Lakoff ger många andra argument till förmån för isomorfiprincipen, men Chomsky menar att alla kan tillbakavisas på liknande sätt, och jag tror han har rätt. Men därmed har vi inte på något sätt falsifierat antagandet om isomorfi mellan syntax och semantik. Det fordras någon sorts positiva argument för den motsatta uppfattningen. Sådana är möjliga att ge och jag tänker presentera ett i det följande, men för att ge det lite extra slagkraft ser jag mig föranlåten att först rota i begreppet ambiguitet.

9.

Förutsatt att vi någorlunda precist kan tala om vad vi menar med synonymi är det ingen orimlig hypotes att anta att två eller flera satser med samma betydelse också har samma underliggande struktur. Problemet ligger i att fastställa den nivå på vilken synonymin skall etableras. I det fallet har de senaste decenniernas landvinningar inom speciellt generativ grammatik fört oss så långt, att en sådan uppgift ingalunda tycks omöjlig. En nivå någonting i stil med den »Level of Bare Propositional Content«, som Woisetschlaeger (1976) föreslagit och som Platzack (1979) arbetar med, ger i alla händelser en god utgångspunkt. Men det faktum att vi kan laborera med en sådan på satsers propositionella innehåll etablerad nivå ger oss inte rätt att utan vidare anta att också det motsatta skulle gälla, att två eller flera möjliga tolkningar av en och samma sats skulle rättfärdiga postulerandet av lika många underliggande strukturer.

Det förefaller mig som om föreställningen att det skulle vara nödvändigt med ett disambiguerat språk för att åstadkomma en explicit *syntaktisk* beskrivning inte är någonting annat än en fiktion. Ambiguitet är ett semantiskt, inte ett syntaktiskt fenomen. Ambiguitet är för satsers del samma sak som polysemi för lexikonet, något som skall visas i det följande. Nu måste man också räkna med homonymi, men detta borde inte vara något problem, eftersom homonymer nästan alltid åtskiljs genom sin distribution. Lexikografer brukar inte ha några svårigheter att göra distinktionen, om de inte är helt förstockade. Men många transformationsgrammatiker är i detta hänseende mer förstockade än förstocka-

de lexikografer. Det faktum att vi kan konstruera homofona eller homografa satser, t.ex. tyska

(38) Er hat in Berlin liebe Genossen.

(39) Er hat in Berlin Liebe genossen.

ett satspar som enligt Lønstrup (1978, 15) skall ha använts som argument i striden om man skulle skriva substantiv med versal initial eller ej, kan inte rimligen tas som intäkt för att vi måste disambiguera allt som i ytform låter eller ser likadant ut men som kan ges olika interpretationer. (38) och (39) är inte två varianter av samma sats, inte ens skrivna med små bokstäver; de är två icke-ambiguösa homografer. Svårare är det inte.

Att man med Lyons (1977, 397 f.) kan beskriva den systemsats som korrelerar med (38) och (39) – givet det satsbegrepp som man laborerar med i generativ grammatik – som en enda sats med två skilda betydelser är i detta sammanhang ointressant. Det kan i vissa situationer kanske vara lustigt, men att leka med ord är en sak, att skriva grammatik är en annan. Och från grammatikerns synpunkt är naturligtvis ett sådant satsbegrepp fullkomligt värdelöst. Det är trivialt, urvattnat och intetsägende. Följaktligen bör vi undvika att lägga denna mening i termen 'sats', när vi talar om satser i grammatiken.

10.

Låt oss nu med utgångspunkt från detta tämligen självklara konstaterande ta upp de svenska attributiva och adverbiala prepositionsfraserna till diskussion igen. Beakta följande sats:

(40) Jag såg din fru på gatan.

Vid första påseende verkar satsen entydig. Prepositionsfrasen *på gatan* är en rent adverbial bestämning. Men satsen har faktiskt en tolkning, en smula apart kanske men dock reell, där *på gatan* kan förstås attributivt. Det kunde hända att min interlokutör har flera fruar, varav en går/brukar gå på gatan. Om jag nu vill referera till hans fru på gatan, hans gatufru, till skillnad från frun i lägenheten, skulle jag mycket väl kunna tänkas yttra (40). Men i denna tolkning är satsen fonologiskt distinkt från den där prepositionsfrasen är adverbial: det direkta objektet *fru* har svagare tryck om den efterföljande prepositionsfrasen är attribu-

tiv än när den är adverbial (som Christer Platzack påpekar är detta naturligtvis en följd av det förhållandet att huvudtrycket i en fras ligger på det sista ordet i frasen).³⁾ Observera också att topikaliseringsenbart tilläts i det adverbiala fallet:

(41) På gatan såg jag din fru.

är omöjlig med attributiv läsning av *på gatan*.

Låt oss definiera en attributiv bestämning såsom en bestämning som hänför sig direkt till ett huvudord och därigenom bildar en semantisk enhet tillsammans med huvudordet. Denna definition skall ges vidast möjliga applikation och innefatta alla typer av bestämningar, där inga restriktioner får läggas på huvudordets eller bestämningsklassstillhörighet, syntaktiska roll eller interna struktur. I enlighet med denna definition kan också ett direkt komplement betraktas som en attributiv bestämning. I

(42) Kungen begick självmord.

bör *självmord* betraktas som attributiv bestämning till huvudordet *begick*. Hela verbfrasen bildar en semantisk enhet som odelat prediceras om subjektet *kungen*. Detta förhållande signaleras fonologiskt genom lågtryck på det finita verbet. På liknande sätt utgör *din fru på gatan* (lågtryck på *fru*) i den aparta, attributiva, tolkningen av (40) och *mänskorna på medeltiden* (lågtryck på *mänskorna*) i (24) en odelbar enhet som fungerar som andra argument till predikatet *såg* respektive *beundrade*.

Mot en attributiv bestämning skall vi kontrastera den adverbiala eller predikativa bestämningen, ovan representerad av (40) i den normala tolkningen. En sådan bestämning signaleras fonologiskt genom relativt starkt tryck på både huvudord och bestämning, vilket medför att utbrytning av bestämningsenheten genom topikaliseringsmöjliggöras. Semantiskt karaktäriseras en predikativ (adverbial) bestämning genom att den blott medelbart prediceras om sitt huvudord. Direkt hänför den sig till den situation det predikerade uttrycket uppträder i, vilken i sin tur bestäms av satsen grammatiska predikat. På så sätt kommer såväl bestämning som huvudord att i satsen fungera som självständiga argument till det grammatiska predikatet. Precis som i fallet med attributiva bestämningsenheten kan predikativa bestämningsenheter uppträda i den syntaktiska rollen som direkt komplement till ett finit verb. I

(43) Kungen förbjöd självmord.

är alltså *självmord* en predikativ bestämning, vilket signaleras fonologiskt med starkt tryck på *förbjöd*. Observera att topikalisering av komplementet är möjlig i både (42) och (43) till skillnad från attributiva prepositionsfraser. Detta är emellertid inget argument mot den analys jag framlägger här. Snarare kan detta fenomen förklaras med en hänvisning till en allmän fonologisk-rytmisk princip: utbrytning ur eller inskott i en omedelbar konstituent är alltid möjlig om inte de i det ursprungliga (underliggande) uttrycket ingående delkonstituenterna genom operationen får ändrad tryckstyrka. Sålunda bevarar det finita verbet i

(44) Självmord begick kungen.

(45) Självmord förbjöd kungen.

samma tryck som i (42) respektive (43). Topikalisering av *på gatan* i (40) medför däremot oundvikligen starkt tryck på *fru*, vilket omöjliggör attributiv läsning av satsen. Samma kriterium kan för övrigt appliceras på de engelska satserna ovan. Enligt Chomsky-Halles betoningscykel skall tidsadverbialen i alla satserna ha tryck 1 om det står i final position. Enligt den här etablerade principen får topikalisering inte ändra det underliggande trycket, d.v.s. tryckfördelningen på de olika konstituenterna i den sats eller den sträng som bildar utgångspunkten för transformationen i fråga. Följaktligen får *tomorrow* i (34) för starkt tryck i förhållande till det efterföljande *mentioned* för att satsen skall vara välformad. Samma sak gäller (36) i relation till (35), medan tryckfördelningen på de enskilda konstituenterna blir densamma för (36) och (37). Vi kan alltså använda tryckfördelningen för att avgöra huruvida två satser är transformationellt relaterade eller inte. Kriteriet kan naturligtvis också användas för att avgöra om det föreligger ytstrukturell identitet mellan homografer. Sålunda är Chomskys till leda diskuterade

(46) Flying machines can be dangerous.

icke exempel på sådan identitet. Betoningsmönstren är distinkta i de två läsningarna.

Det bör observeras att flera av de stjärnsatser som fått exemplifiera framställningen i de tidigare avsnitten kan förklaras genom just denna fonologiskt rytmiska princip, t.ex. (20) och (21) ovan paragraf 2. Vi förstår också varför en sats som

(47) I stén högg han sannerligen när han påstod att Nilsson hade fel.

är möjlig. Vi skulle, som Anward-Linell (80) påpekar, vänta oss att den blockerades, eftersom *hugga i sten* är ett fast, lexikaliserat uttryck. Men till skillnad från (20) och (21) förändrar inte utbrytningen i detta fall tryckstyrkan på de enskilda konstituenterna i jämförelse med motsvarande grader av tryckstyrka i det underliggande uttrycket.

Alla ogrammatiska satser kan naturligtvis inte klaras av bara med en hänvisning till rytmiska principer. Men mycket bråte avlastas grammatiken härigenom. Och även om så inte hade varit fallet, blir grammatiken betydligt behändigare genom det faktum att principen automatiskt ger oss en precisering av transformationsbegreppet. Om vi antar att min princip är ett nödvändigt villkor för flyttningstransformationer, så innebär detta vad beträffar åtminstone en grupp av transformationer – och detsamma bör rimligen gälla för alla typer av transformationer (om man nu överhuvud skall räkna med fler typer) – att de inte kan tilldelas en deriverad konstituentstruktur i den mening detta begrepp skisseras i Chomsky (1957). En transformerad sträng har helt enkelt inget »djup«, den kan inte åskådliggöras i form av ett strukturträd utan enbart sådan den föreligger: som en sträng. Sålunda kan en transformationsregel definieras såsom en grammatisk regel som omvandlar en sträng till en annan sträng. Med sträng avses härvid en följd av morfem sådana dessa föreligger efter det att de terminala frasstrukturreglerna har applicerats eller en följd av morfem sådana dessa föreligger när en transformationsregel har verkat på en annan följd av morfem.

11.

Att kunna påvisa att vissa till synes ambigüosa satser i själva verket är homografer är emellertid i sig inget argument mot isomorfiprincipen och inte heller ger det oss rätt att anta att äkta ambigüitet inte skulle kunna förekomma. För visst träffar man på sådant. Det räcker med att noggrannare analysera (40) ovan för att bli på det klara med detta. (40) har i sin normala läsning faktiskt två distinkta betydelser. Vi bortser alltså nu från den tolkning som är karaktäristisk för satsen med prepositionsfrasen uppfattad som attribut och konstaterar att den likväl är dubbeltydig. Sålunda kan prepositionsfrasen *på gatan* i denna sats tolkas som en predikativ bestämning närmast anslutande sig till subjektet i satsen, vilket gör frasen semantiskt ekvivalent med en temporal bisats: jag såg din fru, när jag var på gatan. Men prepositionsfrasen kan också ges en

tolkning, där den närmare ansluter sig till komplementet *din fru* och semantiskt ekvivalerar den då med en icke-restriktiv (relativ eller temporal) bisats eller en samordnad huvudsats: jag såg din fru och hon befann sig på gatan.

Observera nu att topikalisering av prepositionsfrasen fritt tillåter båda läsningarna. I

(41) På gatan såg jag din fru.

kan *På gatan* fortfarande uppfattas som anslutande sig till subjektet *jag* eller objektet *din fru*. Båda interpretationerna är lika naturliga. Detta innebär att såväl (40) som (41) är ambigua på samma sätt. Tolkningen beror inte på den ena eller den andra satsens syntaktiska form, den beror på vilken tolkningsstrategi vi tillämpar. Med andra ord, båda satserna kan tilldelas två distinkta semantiska representationer, t.ex. (i) $S(x, y) \& J(x) \& F(y) \& G(x)$ resp. (ii) $S(x, y) \& J(x) \& F(y) \& G(y)$. Vi har alltså framför oss ett fall, där ambiguiteten otvetydigt visar sig vara likvärdig med polysemi. Följaktligen tjänar inte disambigueringen något syfte för den syntaktiska beskrivningen.

Det otrevliga för semantikern och hans Montague-frälste arvtagare är att vi här har en grammatisk distinktion – attributiv kontra predikativ prepositionsfras – som inte överensstämmer med den predikatlogiska. Ty medan (i) enbart återger den predikativa frasen såsom ekvivalent med en temporal bisats med *jag* som subjekt så motsvarar (ii) både den predikativa frasen ekvivalerande med en samordnad huvudsats och – väl att märka – prepositionsfrasen uppfattad som attribut. Härav följer att semantiska och syntaktiska representationer inte nödvändigtvis står i ett en-entydigt förhållande till varandra. Observera att jag inte påstår att de aldrig skulle kunna göra det. Jag kan tvärtom mycket väl tänka mig att det skulle kunna finnas språk, där man differentierar syntaktiskt, morfologiskt eller fonologiskt mellan (i) och (ii) i den adverbiala läsningen av (40). Om mina intuitioner för ryska är riktiga, så tenderar man i alla händelser att göra det i detta språk. Här skulle

(48) Ja videl tvoju ženu na ulice.

väl normalt uppfattas som svarande mot en semantisk representation av typ (ii). Med prepositionsfrasen *na ulice* 'på gatan' topikaliserad:

(49) Na ulice ja videl tvoju ženu.

är en tolkning i enlighet med (i) mera närliggande. Men förhållandena i ryska är ändå inte helt tillfredsställande för isomorfielhängaren, eftersom man också kan säga:

(50) Ja videl na ulice tvoju ženu.

och denna sats är ambiguoös precis på samma sätt som (40). Dessutom har de olika konstituenterna en tryckfördelning som klart avviker från åtminstone (49), vilket enligt min ovan etablerade rytmiska princip utsluter att dessa två satser skulle kunna vara transformationellt relaterade till varandra. Ryska är alltså inte den fembenade katt som skulle kunna rädda isomorfiiden. Men även om vi hittade katten i fråga, så förändrar det inte styrkan i det argument som framförts här: semantik och syntax är självständiga storheter och bör också behandlas som sådana, trots den uppenbara affinitet som råder dem emellan. Att det är omöjligt att studera syntax utan att ta hänsyn till semantik och vice versa bör inte förleda oss att tro att de skulle vara någon sorts spegelbilder av varandra. Grammatiken är helt enkelt den vetenskap som skall studera och förklara samspelet mellan syntax och semantik på det morfologiska och fonologiska planet. Varje försök att beskriva endera av dessa komponenter i termer av den andra är dömt att misslyckas.

12.

Det är dags att konkludera.

I de fem första avsnitten av denna uppsats skisserade jag problemet, nämligen det faktum att vissa fria adverbial som *länge*, *ofta*, *två gånger* mot vad som föreskrivs av Diderichsens schema kan placeras direkt efter en infinit verbform och före ett av verbet beroende prepositions-komplement. Varför så är fallet ville jag på denna punkt i diskussionen inte uttala mig. I stället lät jag framställningen till synes spåra ur genom att dra in hela frågan om flera på varandra följande innehållsadverbials inbördes ordning i en diskussion om i vad mån en generativ grammatik av standardmodell kan tjäna ett vettigt syfte i vårt sökande efter förklaringar på syntaktiska problem av denna art. Det torde åtminstone implicit framgå att jag menar att det är fallet. Följdfrågan om en beskrivning av språkliga yttranden i termer av en generativ grammatik skulle kunna ge någonting utöver det som ges i sig av Diderichsens ytstrukturschemata tror jag mig också kunna besvara positivt. Det är uppenbart att om man med Diderichsen inskränker sig till att blott studera faktiskt före-

liggande strängar och inte går in på frågan hur dessa strängar egentligen genereras, man i de verkligt kniviga fallen tvingas ge tappt på det sätt som refererats ovan i paragraf 5. Eller för att uttrycka saken lite mera rättfärdigt: vårt problem är inget egentligt problem för Diderichsen, eftersom både *länge* och *av huvudvärk* i (1) och (2) naturligtvis står i adverbialfältet. Det är endast på den punkt som rör flera konstituenters inbördes ordning inom ett och samma delfält som Diderichsen nödgas säga ja så.

Det skulle nu kunna hävdas att vårt problem egentligen är ett pseudo-problem. Att de ovan refererade författarna delvis har missuppfattat det (Andersson, Rahkonen) har jag redan påpekat. Men det kan hända att problemet är irrelevant också djupare sett. Observera att den långa diskussion jag fört om möjligheten att tillskriva ytligt sett identiska strängar av morfem olika underliggande strukturer ursprungligen initierades av Anderssons beslut att diskutera Diderichsens lilla dilemma i termer av transformationsgrammatik. Men givet de förutsättningar som Andersson arbetar utifrån är naturligtvis en sådan diskussion åtminstone a posteriori meningslös. Problemet blir ett problem av intresse först när vi antar att *av huvudvärk* är ett prepositionsobjekt och inte ett adverbial. Hitintills har jag stillatigande godtagit premissen att frasen i fråga verkligen är objekt. Semantiskt fungerar den ju också så. Det är vidare klart att prepositionen är knuten till verbet – *lida* kräver *av* framför sitt komplement. Och det tycks rimligt att vi i grammatiken redogör för den tydliga skillnad i relation mellan prepositionsfras och verb som råder mellan å ena sidan (2) och å andra sidan

(51) Han hade lidit länge på sträckbänken.

Frågan är emellertid om inte denna i och för sig berättigade känsla leder oss fel. Är det inte snarare så att vi åter blandar ihop semantik och grammatik på ett för den grammatiska beskrivningen ödesdigert sätt? Om vi ser till Diderichsens schema faller både *av huvudvärk* i (2) och *på sträckbänken* i (51) i adverbialfältet. Båda fraserna är alltså syntaktiskt sett adverbial och måste så vara. Det ser vi om vi försöker laborera med de fria adverbial som utgör temat för denna uppsats tillsammans med äkta transitiva verb. Följande satser är alla hopplöst ogrammatiska:

(52) *Han hade älskat länge sin fru.

(53) *Han hade slagit ofta sin gamle far.

- (54) *Han hade förfärdigat två gånger en brevprens.
(55) *Han hade lidit länge nöd.

Observera att restriktionen är lika absolut, oavsett om det direkta objektet är attributivt eller predikativt knutet till verbet:

- (56) *Kungen hade tillåtit ofta våldtäkt.
(57) *Kungen hade begått ofta våldtäkt.

Som en sentida hommage till Beckman kan nämnas att

- (58) *Han hade åkt ofta denna vägen.

också är ogrammatisk, helt tydligt av samma grund som (52)-(57). Och denna är enkel nog: *länge*, *ofta*, *två gånger* kan inte stå före det direkta objektet, därför att de då skulle hamna i nominalfältet och få status av indirekt objekt.⁴⁾

Samma sak gäller naturligtvis alla andra fall av Rahkonens restriktion. Så är

- (11) *Kalle hade sett en dag en björn.

ogrammatisk, därför att placeringen av *en dag* nödvändigtvis gör konstituenten i fråga till indirekt objekt och *se* kan inte konstrueras med indirekt objekt. Eftersom predikativer också hamnar i objektfältet blir (13) och (15) ogrammatiska. Vår utgångssats (2) är däremot helt i ordning, eftersom *länge* här kommer i adverbialfältet – ett och samma fält kan i princip innehålla flera olika konstituenten av samma kategori. Placeringen av våra fria adverbial framför prepositionsfrasen är alltså inte ens skenbart en avvikelse från Diderichsens schema. Problemet är i stället som redan framhållits att redogöra för vad som bestämmer den inbördes ordningen mellan konstituenterna i adverbialfältet.

13.

Såvitt mig bekant finns det två principiella lösningar på problemet. Den ena är den som Mikkelsen (1911, 650 ff.) utarbetade. Mikkelsen menade att adverbialens lineära ordning går att beskriva i form av en på huvudsakligen semantiska kriterier grundad hierarki: svaga adverbial går före orsaksadverbial som går före adverbial som betecknar förmodan eller

visshet som går före adverbial som betecknar instämmande som går före ordningsadverb som går före adverbena *egentligen* och *i själva verket* som går före adversativa adverb osv. osv. ett gott stycke. Svagheten med Mikkelsen är att hans hierarki genom att den inte skiljer på de tre huvudklasserna (nexus-, innehålls- och fria adverbial) blir så vidlyftig och svåröverskådlig. I sak är emellertid Mikkelsens beskrivning korrekt och den stämmer väl med förhållandena i svenskan. Ändå har man likväl ingen nytta av den, och detta beror på att den varken bygger på eller ledsagas av någon explicit grammatisk teori. Den är en beskrivning helt enkelt, något som gör den lämplig att inkorporera i en naiv frastrukturgrammatik. Några få transformationer bara, och allt ligger prydligt på plats. Men en sådan grammatik ger naturligtvis inte ett dyft utöver den ursprungliga beskrivningen. Visst är det skönt att veta att adverbialen ordnas inbördes på just detta sätt. Men när vi nu en gång vet detta, så vill vi också ha svar på frågan *varför* ordningen är just denna och ingen annan. Och den frågan besvaras förvisso inte bara genom att man transponerar data i en viss formalism.

Den andra lösningen är Diderichsens redan refererade. Eftersom Diderichsen kan differentiera adverbialen med hänsyn till om de placeras i nexus- eller innehållsfältet, kan han reducera Mikkelsens hierarki högst avsevärt. Men samtidigt – tack vare eller trots den större åskådligheten – finner man att Mikkelsens hierarki stämmer betydligt sämre när man ser på de enskilda fälten än när man ser på satserna som helheter. I förstone verkar detta paradoxalt, men såvitt jag kan se gäller hierarkin dels för satsen som helhet, dels för adverbialfält eller för delar av adverbialfält som intuitivt kan uppfattas som helheter, som omedelbara konstituenten, men däremot förefaller inte hierarkin gälla för det sammantagna adverbialfältet som sådant; det spelar härvid ingen roll om adverbialfältet i fråga ingår i nexus- eller innehållsfältet. Alltså bör vi betrakta fälten som konstituerande principer, men i sig själva är de inga konstituenten. Härav följer med obönhörlig konsekvens att Diderichsen inte kan finna några fasta fack inom sina fält.⁵¹

Vi ser alltså att både Mikkelsen och Diderichsen kan ges rätt, trots att deras ståndpunkter till synes svär mot varandra. Nu är det emellertid så att fastän Mikkelsens hierarki gäller i det stora hela, så redogör den faktiskt inte tillfredsställande för (1)-(4) ovan. Med Diderichsens modell förhåller det sig annorlunda. Även om Diderichsen själv inte vill antyda att han skulle kunna lösa problemet, så finns lösningen ändå implicit i hans grammatik som sådan. Till ytterligare visso har han också explicit skisserat lösningen, inte just med avseende på adverbialfälten men

med hänsyn till andra fält. Han stöder sig därvid på begreppet *nexus* och då speciellt på vad han kallar sekundär *nexus*. Eftersom *nexus*begreppet som sådant är högst problematiskt, ser jag mig nödsakad att återigen göra mig skyldig till en digression. Innan jag kan servera kakan helt färdig, måste jag undersöka också denna ingrediens. Det räcker ju med *ett* ruttet ägg för att fördärva ett i övrigt förträffligt bakverk.

14.

Jespersen definierade aldrig *nexus*. I stället för definition får vi några tumregler för hur vi skall skilja *nexus* från junktion och följande allmänna karaktäristik: i en junktion läggs ett sekundärt element (en adjunkt) till det primära ordet som en etikett eller särskiljande markör (distinguishing mark). Adjunkten och huvudordet (primary) formar tillsammans *en* denomination, ett sammansatt namn för något som lika gärna skulle kunna ha denoterats med en enda term – man kan till exempel säga *den varma årstiden* i stället för *sommaren*. En *nexus* däremot innehåller alltid två idéer som nödvändigtvis måste hållas i sär. En junktion är som en tavla, en *nexus* är som en process eller ett drama: »the way in which the adjunct is joined to its primary is like the way in which the nose and the ears are fixed on the head, while an adnex rests on its primary as the head on the trunk or a door on a wall« (Jespersen 1965, 116). Ett huvud utan öron eller näsa kan mycket väl fungera defekten till trots, men en kropp utan huvud är vad den är, den är ingen fungerande organism. Det är förmodligen så vi skall förstå Jespersen när han talar om junktionen som »stiff or rigid« och om *nexus* som »more pliable; it is, as it were, animate or articulated«.

Så långt kommer vi med *Philosophy of Grammar*. I *Analytic Syntax* (Jespersen 1937, 130-1) levereras ytterligare en rad måleriska similer samt detta försök till precision: »a junction serves to make what we are talking about more definite or precise, while a nexus tells us something by placing two (or more) definite ideas in relation to one another« (Jespersens kursivering).

Typiskt realiseras *nexus* som en förbindelse subjekt-finit verb: *the dog barks* är alltså en *nexus* till skillnad från junktionen *the barking dog*. Men en *nexus* kan också förekomma som objekt: *jag fann honom död*, där *honom död* är en *nexus* som samtidigt som den är direkt objekt till *fann* kan analyseras som ekvivalent med en primär *nexus*: *han är död*. I en sats som *he seems to work hard* är hela uttrycket *he to work hard* en *nexus* som fungerar som subjekt till predikatet *seems*. Analysen är

för övrigt inte obekant ens för den grammatiker som inskränker sina studier till skrifter publicerade ffg efter 1957. De klassiska språkens absoluta konstruktioner jämte en hel del andra s.k. satsförkortningar nämns också som exempel på nexusförbindelser.

Om man har god vilja är det naturligtvis inte omöjligt att förstå vad Jespersen är ute efter med sin karaktäristik. Men det är lika lätt att lägga den elaka sidan till och missförstå. Bristen på handfasta kriterier för hur man skiljer nexus och junktion, appellationen till läsarens välvilliga intuition är avgjort en svaghet. Vi bör därför söka att definitionsmässigt fastställa distinktionen och därigenom visa att den rymmer mer än anslående metafysik och skön poesi.

Det enda helhjärtade försök till definition som jag känner till är just Diderichsens.⁶⁾ Den är visserligen inte helt tillfredsställande och Diderichsen blev själv med tiden tämligen skeptisk vad beträffar möjligheten att åstadkomma en helt invändningsfri definition liksom han blev skeptisk till nexusbegreppet som sådant. Likväl menar jag att det kan vara lönt att åtminstone ta Diderichsen (1968, 140 ff.) som en utgångspunkt. Definitionen, som ansluter till glossematisk terminologi, kan i korthet återges sålunda: Vi skall skilja mellan tre typer av syntaktisk förbindelse, nämligen underordning, sidoordning och nexus. Om vi definierar underordning såsom en syntaktisk förbindelse som karaktäriseras genom ensidig förutsättning (determination eller selektion i Hjelmlevs terminologi), så har sidoordning alls inget förutsättningsförhållande (konstellation eller kombination hos Hjelmlev). I *Vi mødte den gamle Mand og den lille Pige* är förbindelsen mellan de två objekten således en sidoordning, medan *gamle Mand* är en underordning med *Mand* som överled eller kärna och *gamle* som underled. Med andra ord, Jespersens junktion kan karaktäriseras som en hjelmlevsk determination. Med utgångspunkt härifrån kan vi nu definiera nexus som en ömsesidig förbindelse (en interdependens eller solidaritet för att tala med Hjelmlev). De båda leden i en nexusförbindelse förutsätter nämligen varandra. En utförligare diskussion av dessa distinktioner möter i Diderichsen (1966), där sidoordning och underordning bl.a. karaktäriseras som endocentriska konstruktioner till skillnad från den exocentriska nexus (s. 197 - jfr utgivarnas not s. 407).

15.

Diderichsens betraktelsesätt har några viktiga konsekvenser. Om nämligen nexus definieras som en interdependens, följer att även sekundära

nexusförbindelser som participialkonstruktioner och satsförkortningar bör beskrivas som underliggande fullständiga satser. Men detta gäller alltså inte attributiva uttryck, som är junktioner (determinationer). Alltså skall inte attribut av något slag härledas direkt från underliggande predikat. Detta är en självklar följd av Jespersens distinktion som totalt tycks ha undgått transformationsgrammatikerna, låt vara att de inte är de första att begå detta misstag. Som skall visa sig har denna iakttagelse också stor betydelse för de centrala punkterna i det resonemang som förs i denna uppsats.

I detta avsnitt skall jag emellertid koncentrera mig på en annan konsekvens av Diderichsens definition. De viktigaste sekundära nexusförbindelserna i nordiska språk⁷⁾ är infinitivnexus (*Jag såg honom komma*), indirekt objekt + infinitiv som objekt (*Man förbjöd honom säga sin mening*), objekt + objektpredikativ (*Du har gjort honom besviken på livet*), objekt + »situativ« (*Vi skall bara skicka dig hem till din mamma*). Härtill kommer enligt Diderichsen förbindelsen direkt + indirekt objekt. På ett annat ställe i sin bok (Diderichsen 1968, 167) uttrycker han sig något försiktigare: »Om forholdet mellem de to Objekter lader sig bestemme paa denne Maade, er mere tvivlsomt, skønt den Tanke er nærliggende, at det indirekte Objekt forudsætter det direkte, eller at der mellem dem foreligger en »skjult Nexus«.« Trots brasklappen tycker jag gott man kan följa Diderichsen, särskilt om man betänker det faktum att alla sådana sekundära nexusförbindelser har samma ordningsföljd mellan – om uttrycket tillåtes mig – det underliggande subjektet och det underliggande predikatet. Just detta skulle kunna, som Diderichsen också påpekar, vara skälet till att det element som närmast hänger ihop med verbet står längst bort från det.

Vi kan alltså jämföra en förbindelse indirekt + direkt objekt med en satsförkortning. Liksom

(59) Jag såg honom komma.

kan tilldelas en underliggande struktur någonting i stil med

(60) Jag såg det: han kom.

kan man med lika stor rätt för

(61) Jag gav honom en femma.

tänka sig en underliggande struktur av typen

(62) Jag gav det: han har en femma.⁸⁾

Men detta är inte nog. Liksom vi i Jespersens efterföljd uppfattar konstituentstrukturen i (59) som

(63) ((jag)((såg)(honom komma)))

måste vi analysera (61) som

(64) ((jag)((gav)(honom en femma)))

Och detta är just vad Diderichsens schema föreskriver: båda objekten hamnar i samma fält med det indirekta objektet före det direkta.

Vi ser alltså att det gäller för det indirekta objektet att dess fasta position inom objektfältet inte beror på att fältet som sådant tillhandahåller ett speciellt delfält för just det indirekta objektet. Ordföljden inom det enskilda fältet är snarare sekundärt bestämd genom de positionsregler som gäller för den enkla kärnsatsen generellt. Detta förhållande ger oss också lösningen på paradoxen rapporterad i paragraf 13. Vi skall helt enkelt betrakta fälten som en sorts fack eller lådor för förvaring av konstituent. I varje sådan låda får man placera högst en konstituent. Men denna konstituent kan mycket väl utgöras av en låda med inbäddade hela schemata och varje fack i sin tur kan innehålla konstituent. Det hela blir liksom en kinesisk ask, där varje ask har samma fixa antal fack med plats för högst en omedelbar konstituent i varje. Om flera konstituent således uppträder inom ett delfält, skall ordningsföljden mellan dessa inte tolkas med hänsyn till satsen i dess helhet utan med avseende på de positionsregler som gäller för den enkla satsen, d.v.s. den inbäddade sats som har det överordnade delfältet som ram. Reglerna för konstituenternas ordning är i själva verket regler för delfältens ordning, och dessa är naturligtvis de samma på alla nivåer.

Det är uppenbart att vi genom att tackla problemet med konstituentordning på detta sätt har nått fram till ett synsätt som ger oss en sådan koppling mellan frasstrukturregler och filter som Perlmutter eftersträvar. För vad jag här har sagt är just detta: en ytstrukturell analys av vissa konstruktioner, t.ex. sekundära nexus eller våra fria adverbial, är bara skenbart i bristande överensstämmelse med de principer som konstituerar ett filter av diderichsens typ. Samtidigt är konstituenternas ordning i den inbäddade nexus och därmed inom det enskilda fältet bestämd redan i basen. För att åter anknyta diskussionen till våra fria adverbial

kan vi säga att frasstrukturreglerna har den dubbla funktionen att specificera adverbialen dels med hänsyn till deras karaktär som nexus- resp. innehållsadverbial, dels den ordning flera adverbial av samma typ intar i förhållande till varandra. Härav förstår vi att fria adverbial får sin karaktär som nexus- resp. innehållsadverbial bestämda av positionen i förhållande till det finita verbet och att varken (1), (2) eller (7) i något hänseende bör betraktas som transformationellt relaterade till varandra.

16.

Om alla komplexa syntaktiska uttryck kunde härledas till enkla nexuskonstruktioner hade grammatiken varit en enkel sak. Det är emellertid uppenbart att flera morfem kan uppträda i ett enskilt fält utan att därför kunna sägas tillsammans konstituera en inbäddad nexus. Flera på varandra följande morfem kan faktiskt uppträda som en omedelbar konstituent utan att samtliga i konstruktionen ingående morfem själva utgör omedelbara konstituenten i den mening jag diskuterar dem här. En följd av morfem kan nämligen också vara en junktion, en kärna med bestämmningar.

Detta är naturligtvis inte tekniskt någon svårighet. Om ordningsföljden mellan adverbialen i satserna (1)-(4) verkligen skall förklaras efter de linjer som förfäktas här, så spelar det ingen roll om vi kan eller inte kan klarlägga den interna semantiska relationen mellan adverbialen i fråga. I rollen som nexusadverbial hamnar adverbet i fråga först i sekvensen och i rollen som innehållsadverbial sist. Detta är också den syntaktiska biten av lösningen på problemet med den inbördes ordningen mellan våra adverbial. I både (2) och (4) är det avigt placerade fria adverbial ett sekundärt nexusadverbial. I (1) och (3) är samma ord normala innehållsadverbial. Syntaktiskt är det alltså inget fel på (4). Det är semantiskt som den fallerar.

Varför *igår* fungerar så illa som sekundärt nexusadverbial är svårt att säga. Men man kan spekulera. Låt mig till en början fastslå att nexusadverbial i största allmänhet typiskt fungerar som attributiva bestämmningar. Det är alltså bestämmningar som direkt hänför sig till det överordnade uttrycket och inte medelbart via kontexten. På en viss nivå och under en viss aspekt bildar de därför semantiska enheter tillsammans med det överordnade uttrycket. Lite informellt skulle jag kunna säga att (2) fungerar utmärkt därför att *länge* kan anslutas attributivt både till *lida* och till *av huvudvärk* – det är lika naturligt att tala om ett långvarigt lidande som om en långvarig huvudvärk. Men medan *igår* naturligt kan ges at-

tributiv anslutning till *lida* – observera att (8) är en korrekt sats – så är det avgjort långsökt att tala om »gårdagshuvudvärk«, d.v.s. att fatta *igår* som en kategoriell bestämning. Det förefaller sålunda som om förutsättningen för att ett fritt adverbial skall kunna placeras som i (2) är just att den resulterande satsen blir systematiskt ambiguös med hänsyn till attributiv anslutning. Det bör nämligen också observeras att vad som semantiskt skiljer (2) från

(65) Han hade lidit av långvarig huvudvärk.

är just att (65) inte är ambiguös på detta sätt.

Vad så med *av huvudvärk*? Denna fras kan under inga omständigheter fungera som annat än innehållsadverbial. Jfr

(66) *Han hade av huvudvärk lidit igår/länge.

Därför är frasen också ett normalt innehållsadverbial i (1) och (3). Men detta innebär ingalunda att vi skall betrakta båda adverbialen i dessa satser som likvärdiga och självständiga konstituenten inom ett och samma fält. Adverb kan visserligen radas upp på varandra så att de skenbart bildar ett tungt och komplext led, och detta gäller även nexusadverbialen. Men principerna för adjungering av tunga adverbial till redan färdiga strukturer är annorlunda än vad en ytlig avläsning av det diderichsenska schemat ger vid handen. Ett innehållsadverbial är nämligen typiskt en predikativ bestämning. Det gör att vi snarare bör beskriva dess adjungering på detta sätt:

(67) ((Han hade lidit av huvudvärk) igår)

där alltså det sist tillkomna adverbial ansluter sig predikativt till hela det tidigare sammantagna syntagmet. Eftersom regeln är rekursiv finns det inga principiella hinder för hur långa sådana serier av adverbial kan bli:

(68) ((((((Han hade lidit av huvudvärk) igår) vid femtiden) vid besök hos systemen) på Måsvägen) i Nora)

Observera att jag säger att innehållsadverbial *typiskt* realiseras som predikativa bestämningar. Jag säger inte att de nödvändigtvis måste ha denna roll. De kan mycket väl också anta funktionen av attributiv bestämning. I denna roll kommer bestämningen tillsammans med sitt hu-

vudord att forma en semantisk enhet – ett argument – vilket gör att vi lätt kan misstolka dess syntaktiska status. Prepositionsfrasen *av huvudvärk* i (1) och (3) är klart en attributiv bestämning. Det är detta som gör att vi uppfattar frasen i fråga som »prepositionsobjekt«. Varav följer att vi nu kan dra skiljelinjen mellan de två typerna av komplement sålunda: ett prepositionskomplement är en prepositionsfras med syntaktisk status som innehållsadverbial som är attributivt ansluten till verbet, medan ett rent adverbial *ceteris paribus* har predikativ anslutning.

17.

Syntaktiskt kan alltså komplexa fält analyseras antingen som underliggande enkla nexus eller junktioner eller som sekundärt agglutinerade predikativa bestämningar.⁹⁾ Vad som gör analysen svår är det faktum att syntaktisk och semantisk struktur ofta står i ett överlappande förhållande till varandra. I det speciella fall som behandlas här består svårigheten däri att ett segmenterbart syntaktiskt uttryck principiellt kan korreleras till både en segmenterbar och en icke segmenterbar semantisk struktur. Uppfattad som prepositionsobjekt ingår frasen *av huvudvärk* på en viss nivå i en icke sönderdelbar semantisk enhet (*lidit av huvudvärk*), fastän samma fras *av huvudvärk* syntaktiskt fungerar som en självständig konstituent. Det är alltså nödvändigt att vi strängt iakttar distinktionen mellan uttryck och innehåll även vid syntaktisk analys. Och jag menar att även den läsare, som i sin djupa och ärliga övertygelse att isomorfiprincipen är en sanning av så universell natur att den över huvud inte kan diskuteras, dock bör lägga så mycket band på sig att han låter detta vara detta, även om förfarandet tycks honom sofistiskt. Att jag kan tänka mig ett rent gudsbegrepp och gud sålunda kan tillerkännas existens som abstraktion innebär ingalunda att jag kan tilldela gud extensionell status. Den senare typen av existens är av nödvändighet en trosfråga.

Observera att, när jag här gör mig till företrädare för autonomiprincipen, jag ingalunda hävdar dess sanning i annan mening än den intensiöna och på just den abstraktionsnivå jag valt för att beskriva ett specifikt grammatiskt problem som råkat fånga mitt intresse. Men jag kan naturligtvis samtidigt inte undgå att med tillfredsställelse konstatera att vissa studier av afatiker tillsammans med experiment som utförts för att kartlägga språkliga funktioners lokalisering i den mänskliga hjärnan ger oss befogad anledning att misstänka att grammatik och semantik även neurologiskt sett är autonoma system.

När vi sålunda med tämligen stor säkerhet kan hävda att syntax och semantik faktiskt är och inte bara kan beskrivas som autonoma system och vi vidare kan fastställa att principer som predikativ och attributiv anslutning är av semantisk natur, fastän de har syntaktiska och fonologiska konsekvenser, så är den naturliga följdfrågan om männe inte funktioner som nexus och junktion också är semantiska struktureringsprinciper. När allt kommer omkring förefaller det faktiskt som om predikativa bestämningar inte är något annat än inbäddade (sekundära) adnexer, och attributiva bestämningar är på motsvarande sätt detsamma som inbäddade adjunkter. Jag ämnar i alla händelser hypotetiskt anta att så är fallet.

Jag definierade i paragraf 10 en attributiv bestämning som en bestämning som hänför sig direkt till ett huvudord och som därigenom bildar en semantisk enhet tillsammans med huvudordet. Definitionen kunde lika så gärna gälla Jespersens junktion. Observera exempelvis att kriteriet att junktionen formar *en* denomination också gäller för den attributiva bestämningen: den proposition som uttrycks med (42) skulle kunna uttryckas lika effektivt med

(69) Kungen sköt sig (hängde sig, tog livet av sig, dödade sig).

Något liknande är inte ens tänkbart med (43). Det kan inte finnas något enkelt verb eller lexikaliserat uttryck med betydelsen 'förbjuda självmord', helt enkelt därför att sekvensen inte refererar till en enkel föreställning utan till ett sammansatt begrepp som sätter två bestämda föreställningar i relation till varandra.

Härav ser vi också att Jespersens karaktäristik av junktionen som definit eller precis är i alla delar kompatibel med definitionen av den attributiva bestämningen. En adjunkt och attributiv bestämning som *barking* i *barking dog* avgränsar en hund som unik bland ett flertal andra av samma art eller sort. Men detta är inte fallet i *the dog barks*, där skällandet snarare prediceras om hunden i en (faktisk eller potentiell) situation. Skällandet prediceras alltså blott medelbart om hunden via kontexten samtidigt som prediceringen skapar situationen, säger oss något just genom att ställa de två föreställningarna, den om hunden och den om skällandet, i relation till varandra. Sålunda ser vi att också definitionen av den predikativa bestämningen gäller utan inskränkningar för Jespersens adnex.

Observera slutligen att vad jag sagt om tryckmönstret hos attributiva resp. predikativa bestämningar också överensstämmer väl med vad som

gäller för primära junktioner och nexuskonstruktioner. Kort sagt och återigen med Diderichsens tunga gäller att junktioner och attributiva förbindelser kännetecknas av syntetisk intonation, medan nexuskonstruktioner och predikativa förbindelser åtföljs av paratetisk intonation.¹⁰⁾

Summa summarum kan vi postulera att predikativa förbindelser är underliggande (sekundära eller tertiära) nexus och att attributiva förbindelser är underliggande (sekundära eller tertiära) junktioner.¹¹⁾

18.

Denna uppsats har tagit orimligt lång tid att skriva. Till dels har detta naturligtvis rent personliga grunder, men ämnets natur har också haft sitt att säga. Det är nämligen oerhört svårt att arbeta med ett grammatiskt problem, när man i så stor utsträckning är hänvisad till sig själv som informant. Det ansågs en gång fullt utnyttja sin egen intuition, och visst ligger det någonting i en sådan attityd. Ändå menar jag nog att intuitionen är en mycket värdefull kunskapskälla, men tyvärr grumlans den vid oförsiktigt drickande. Efter ett par timmars funderande över en sats som (4) finner jag den helt acceptabel och har egentligen inga möjligheter att erinra mig hur jag reagerade inför den vid den första kontakten, när källan ännu var klar. Därför har jag gång på gång blivit tvungen att lägga ner arbetet, till dess källan åter klarnat. Och detta har ofta tagit månader. Men trots att jag ålagt mig en i mitt eget tycke omänsklig disciplin, kan jag naturligtvis inte vara säker på att mina slutliga bedömningar är riktiga, att vad jag uppfattar som ett ökat intensionsdjup i själva verket inte är självbedrägeri. Jag tror visserligen att det på sätt och vis är möjligt att genom intellektuell ansträngning andligen lyfta sig själv i håret. Men samtidigt är jag medveten om – alltför väl – att Münchhausens kraftprov *kan* vara lika litet realistiskt i den psykiska världen som i den fysiska.

Man kunde tycka att jag överdriver svårigheterna i och med att tillgången på informanter borde vara i det närmaste obegränsad. Men så är ingalunda fallet. En tillförlitlig informant är nämligen en mycket rar fågel. Han bör inte vara grammatiker eller över huvud stå i ett kollegialt förhållande till en själv. I så fall finns det befogad anledning att misstänka att vederbörande kan sluta sig till vilket mitt problem är och vidare att han bedömer mina satser efter mina eller sina egna teoretiska överväganden. En naiv talare är oftast inte till större nytta. Om jag attackerar folk på gatan är faran stor att jag anses påträngande eller åtminstone

något märklig. Och även om jag finner en tillmötesgående och overseende naiv informant, så måste jag befara att svaren lämnas på ett sådant sätt att jag inte skall bli besviken. Det omvända kan också inträffa. Folk som känner mig väl har bett mig dra något gammalt över mig.

Min ideala informant är en person utan grammatisk skolning men med ett fint språköra som verkligen gör sig mödan att förutsättningslöst värdera i vilka situationer han kan tänka sig mina testsatser använda. Jag har faktiskt funnit denna person och återger här tolkningarna av de tre för denna uppsats mest kritiska satserna, nämligen

- (7) Han hade länge lidit av huvudvärk.
- (2) Han hade lidit länge av huvudvärk.
- (1) Han hade lidit av huvudvärk länge.¹²⁾

Enligt informanten gör (7) ett skriftspråkmässigt intryck. Den skulle kunna användas i en narration och kräver att kompletterande upplysning lämnas. Huvudvärken hade varat ett tag, men så inträffade något nytt: den gick plötsligt över eller den olycklige beslutade sig för att gå till läkare.

(2) understryker det intensiva i upplevelsen: Han hade legat ett antal timmar på sängen och vridit sig i smärtor.

(1) är en neutral utsaga med innebörden att han av och till hade drabbats, under lång tid vid upprepade tillfällen hade lidit av huvudvärk, dock utan att han nödvändigtvis var medveten om värken under hela denna tid.

Jag betraktar min informant som helt tillförlitlig och försäkrar att hon inte har utsatts för ledande frågor av något slag. Hon har tillfrågats om hon uppfattade de tre satserna som betydelsemässigt skiljaktiga och om hon i så fall kunde förklara på vilket sätt de skilde sig från varandra. Så vitt jag förstår är de tre interpretationerna helt kompatibla med den semantiska och syntaktiska struktur som jag ovan har tillskrivit de tre satserna. Men jag avstår från vidare explikationer. *Lassitudo impedit, quominus plura scribam.*

Thore Petterson, f. 1934. Docent i lingvistik ved Lunds Universitet.

Litteratur:

Andersson, E., 1977: *Verbfrasens struktur i svenskan*. Åbo Akademi, Åbo.

- Anward, J. & Linell, P., 1976: 'Om lexikaliserade fraser i svenskan'. *Nysvenska studier*, Årg. 55-56, s. 77-119.
- Bech, G., 1952: 'Bidrag til neksuslæren'. *Festskrift til L.L. Hammerich på tresårsdagen den 31. juli 1952*. Gad, København, s. 37-43.
- Chomsky, N., 1957: *Syntactic Structures*. Mouton, The Hague & Paris.
- Chomsky, N., 1977: 'Questions of Form and Interpretation'. Chomsky, N.: *Essays on Form and Interpretation*. North-Holland, New York, s. 25-59. (Också i *Linguistic Analysis*, Vol. 1, No. 1 (1975).)
- Diderichsen, P., 1966: *Helhed og struktur. Udvalgte sprogvidenskabelige afhandlinger*. Gad, København. (I synnerhet artiklarna 'De tre hovedarter af grammatisk forbindelse', s. 192-209, och 'Sætningsledene og deres stilling - 30 år efter', s. 364-379.)
- Diderichsen, P., 1968: *Elementær Dansk Grammatik*, 3. Udgave. Gyldendal, København. (Första utgåva København 1946.)
- Enkvist, N.E., 1976: 'Notes on Valency, Semantic Scope, and Thematic Perspective as Parameters of Adverbial Placement in English'. Enkvist, N.E. & Kohonen, V. (utg.): *Reports on Text Linguistics: Approaches to Word Order* (= Publications of the Research Institute of the Åbo Akademi Foundation 8). Åbo, s. 51-74.
- Hansen, E., 1970: 'Sætningskema og verbalskemaer'. *Nydanske Studier*, Nr. 2, s. 116-142.
- Hjelmslev, L., 1967: *Omkring sprogteoriens grundlæggelse*. Akademisk Forlag. (Första utgåva København 1943.)
- Jespersen, O., 1937: *Analytic Syntax*. Munksgaard, Copenhagen.
- Jespersen, O., 1965: *The Philosophy of Grammar*. Norton & Co., New York. (Första utgåva London 1924.)
- Lakoff, G., 1972: 'Linguistics and Natural Logic'. Davidson, D. & Harman, G. (utg.): *Semantics of Natural Language*, Reidel, Dordrecht/Boston, s. 545-665.
- Lyons, J., 1977: *Semantics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lønstrup, B., 1978: *Denotation og konnotation i dagligsprog og kreativt sprog*. Århus (= Arbejdsrapporter Nr. 5-6, Slavisk Institut, Århus Universitet).
- Mikkelsen, K., 1911: *Dansk Ordføjningslære*. Lehmann & Stage, København.
- Perlmutter, D.M., 1971: *Deep Structure and Surface Structure Constraints*. Holt, Rinehart & Wilson, New York.
- Platzack, Chr., 1978: 'The Structure of the Swedish Verb Phrase'. *Nordic Journal of Linguistics* 1, s. 55-91.
- Platzack, Chr., 1979: *The Semantic Interpretation of Aspect and Ak-*

- tionsarten. *A Study of Internal Time Reference in Swedish*. Foris Publications, Dordrecht.
- Rahkonen, M., 1974: *Placeringen av tids-, befintlighets-, rikttnings- och sättsadverbialen i svenska och finska satser*. University of Umeå, Department of General Linguistics (= Publication 8, December 1974).
- Woisetschlaeger, E., 1976: *A Semantic Theory of the English Auxiliary System*. Dissertation MIT. (Distribuerad av Indiana University Linguistic Club.)

Noter

- 1) Denna uppsats förelåg färdig i maj 1980. Lars-Gunnar Andersson och Christer Plat-zack hade därefter båda vänligheten att läsa den och lämna mig en mängd kommenta-rer såväl till enskilda punkter som till arbetet i stort. Manuskriptet har sedan fått ligga obesett om än inte obetänkt. Först nu - i oktober 1980 - har jag lyckats avsätta en helg för en förnyad genomgång. Resultatet är detta. Det torde inte motsvara vad vare sig Lars-Gunnar eller Christer kunde tillerkännas rätt att förvänta. Jag har sålunda lämnat många förslag till förbättringar obeaktade och ställt mig kallsinnig till en hel del av frågetecknen. Detta får inte tolkas som ringaktning från min sida. Saken är helt enkelt den att det även för ett divertimento finns gränser för omfång och antal digres-sioner. Soppan var redan i maj rätt så mättad av skilda ingredienser. En lök till och smaken kunde bli fadd, tänkte jag. Dessutom har jag ju faktiskt gett med mig på åtskil-liga ställen.

Vad om allt detta, båda skall ha ett varmt och uppriktigt tack för hjälpen.

Inför publiceringen i NyS vill jag också rikta ett varmt tack till Lars Heltoft för att han accepterat detta arbete, trots att han har många och - det erkänner jag - berättiga-de anmärkningar mot både innehåll och komposition. Dessutom har han räddat mig från ett idiotiskt tankehopp, som passerat obeaktat genom alla tidigare versioner.

- 2) Det kan i förbigående poängteras att dagens spårteoretiker i allt väsentligt arbetar med Perlmutters tankar som bas, vilket gör denna grammatik betydligt mindre befängd än tidigare transformationsgrammatik.

- 3) Denna fonologiska distinktion mellan de två läsningarna är välkänd. Men normalt torde man vilja hävda att distinktionen visserligen är möjlig men att den ingalunda är nödvändig. En sats som

(i) Jag såg båten från Smögen.

skulle även med starktryck på *båten* kunna tolkas attributivt. Jag däremot menar att en sådan tolkning endast är möjlig med *båten* fokuserat, vilket i sin tur ger ett tredje intonationsmönster åt hela satsen, distinkt från de två vi diskuterar här.

- 4) Kontentan för en TG-grammatiker (jag följer här Christer Platzacks kommentar till passusen) är att »prepositionsobjekt« och »vanliga objekt« inte kan ha samma plats i VP-expansionen. Detta är inte på något sätt sensationellt, eftersom det följer redan av exempel som *Han gav boken till Bosse*.
- 5) En ytterligare konsekvens som är väl värd att beakta är det faktum att satsanalys med Diderichsens grammatik förutsätter att man arbetar med tomma fält, något som normalt betraktas som en allvarlig brist hos denna grammatik. Men det är självklart att en konstituerande princip är verksam även om konstituenterna råkar vara obefintliga. Sålunda kan också en talande tystnad analyseras i diderichsenska fält.
- 6) Jag negligerar medvetet Bechs (1952) definition. Det är naturligtvis möjligt att det ligger något i den, men mina förståndsgåvor räcker inte för att inse detta.
- 7) Det som följer är en fri översättning av Diderichsen (1968, 188).
- 8) Observera att en analys av detta slag kan hjälpa oss att förstå varför verb som *tro* och *tacka* i kasusspråk typiskt konstrueras med personobjektet i dativ. Bakom dativobjektet i ry. *Ja tebe verju* och ty. *Ich danke Ihnen* kan man tänka sig en sorts nexus-konstruktioner som *Du har min tilltro* resp. *Ni har mitt tack*.
Folgen, då? frågar Lars-Gunnar Andersson. Ja, inte är det orimligt att i *Er folgt mir* läsa in ett propositionellt innehåll parafraaserbart som *Han går också; jag har hans sällskap*.
- 9) I det senare fallet är det naturligtvis inget som hindrar att en sådan konstruktion i sig utgörs av ett mera komplext uttryck; i (68) ovan har jag tolkat *vid besök hos systemen* som en underliggande nexus med predikativ anslutning till den föregående delen av strängen och i *Nora* som ett gentemot *på Måsvägen* självständigt led, men jag är givetvis öppen för andra interpretationer.
- 10) Termerna paratetisk och syntetisk intonation har Diderichsen hämtat från Appolonus Dyskolos.
- 11) I själva verket kan man med detta betraktelsesätt förklara en mängd företeelser som traditionellt beskrivits som flyttningar med eller utan hänvisning till viktprincipen. Så kan vi förstå placeringen av det direkta objektet i

(i) Jag känner honom inte.

Trycksvaga, enklitiska led anknys nämligen attributivt och inte predikativt till sitt huvudord. Det är därför objektet i (i) kommer i nexusfältet. Hela förbindelsen *känner honom* fungerar som en omedelbar konstituent, som bör analyseras som en underliggande junktion, vartill negationen på vanligt sätt placeras som nexusadverbialled. Om *honom* hade haft starkt tryck hade det automatiskt intagit sin plats i innehållsfältet och därmed också fått status som självständig syntaktisk bestämning till *känner*.

- 12) Satserna skrivs här i den ordning de presenterades för informanten.